

Azië 5 Reisverslag Maleisië en Indonesië (deel 1)

Hallo beste mensen,

Hier weer een verslag vanuit Azië. Ik zal proberen de tekst wat korter te maken dan de vorige keer (is niet echt gelukt blijkt achteraf), want veel mensen blijken toch wel afgeschrikt te worden door de lengte, en lezen het daarom maar helemaal niet. Aan de andere kant betreffen de komende drie verslagen vier maanden, en als reiziger kun je veel zien en doen in zoveel tijd.

Ik wat ten tijde van het eerste verslag weer terug op mijn tweede thuisbasis Ko Pha Ngan, in Thailand. Net als in juli en augustus was het weer tijd voor een korte vakantie, na toch wel een vermoeiende maar ook boeiende tijd. Net na nieuwjaar maakte ik mijn tweede verslag op dit eiland. Nu ik de verslagen voor de Peel en Maas wat herschrijf, en het derde deel schrijf zit ik in Bangkok (27 januari).

Ik geloof dat ik ergens in Maleisië gebleven was in september aan het eind van de vorige tekst, dus daar zal ik maar weer beginnen. Ik zal via mijn kopjes laten zien waar de tekst overgaat, zodat de niet geïnteresseerde lezer na het volgende kopje kan vluchten. Ik begin met mijn ervaringen met de politiek en democratie de afgelopen maanden, daarna zal ik ingaan op mijn persoonlijke ervaringen.

Acties tegen de WTO en het EU (landbouw)beleid

Het vorige verslag maakte ik in Kuala Lumpur ergens begin september toen de WTO-onderhandelingen net mislukt waren. De pogingen om het onderhandelingsproces weer vlot te trekken, zijn gedeeltelijk gelukt. Een aantal ontwikkelingslanden heeft onder dreigementen van de VS, haar standpunten weer wat ingetrokken. Het komende jaar wordt zeer belangrijk, er komen nu in Nederland en in andere landen gelukkig wat acties van de grond vanuit de landbouw. Zo is er een samenwerkingsverband van ontwikkelings-, natuur- en milieu-, boeren- en consumentorganisaties ontstaan op Nederlands en Europees niveau. Verder is ook de Nederlandse Melkveehouders Vakbond van plan om met hun Europese zusterorganisaties in januari een Europese actiedag te houden tegen de belachelijke nieuwe EU-voorstellen; meer subsidies, meer overproductie.

(Ik heb zojuist (27-) gehoord dat deze actie weinig zoden aan de dijk heeft gezet, minister Veerman (die voordat hij minister werd precies op de lijn van de protesterende boeren zat) heeft hen verzekerd dat protesteren geen zin meer heeft. Bij thuiskomst wil ik proberen zijn ongelijk te bewijzen.)

In Azië probeer ik zo dadelijk in Thailand en Laos in contact te komen met boerenorganisaties, in Indonesië mislukte dit jammer genoeg. In de overige bezochte landen heb ik niets kunnen merken van protesterende boerenorganisaties.

Democratie in Azië

In Zuidoost-Azië kom ik er steeds weer achter dat van een oppositiebeweging bijna geen sprake is. Tegen het huidige internationale (neoliberale) beleid is alleen het Third World Network in Maleisië en een aantal organisaties in Thailand en India, actief. Op nationaal politiek gebied is in een tegenbeweging in China, Vietnam, en tot mijn grote verbazing, ook in Singapore democratisch gezien bijna niet mogelijk.

Ik sprak eind december met een man uit **Singapore** die net als naar zijn verwachting 60% van de bevolking, denkt dat verkiezingen niet eerlijk verlopen. Hij verdenkt de huidige regering ervan dat men niet anoniem kan stemmen. Ambtenaren, maar ook burgers die van de overheid afhankelijk zijn voor huisvesting, eventuele nieuwe banen, en allerlei andere zaken, durven niet voor de oppositie te stemmen, omdat ze denken in grote problemen te komen. Studenten die in actie komen via studentenvakbonden, worden individueel vermaand zich rustig te houden, als ze een redelijke kans op een succesvolle carrière willen maken in Singapore. Hoewel hij zeer goed op de hoogte is van de inter(nationale) politiek, piekert hij er niet over zich in de politiek te wagen; "I don't have the guts." Hij vertelde dat daarom ook veel mensen willen emigreren naar de VS of Australië net als goed opgeleide mensen in China volgens hem.

In **Indonesië** verloopt het democratisch proces sinds het einde van Soeharto een stuk beter, maar het lijkt erop dat mensen hier tussen een aantal kwaden moeten kiezen. De meeste leden van de politieke partijen die gekozen worden, willen over het algemeen zo snel mogelijk hun zakken vullen, lijkt het. Zowel onder Golkar (Soeharto) als onder de PDI (Megawati) wordt er vrijwel niet opgetreden tegen de corruptie, die alom aanwezig is. Deze partijen zijn nu het grootst, en de verkiezingen volgend jaar zullen vooral tussen hen gaan. Mensen zijn over het algemeen meer tevreden over het tijdperk Soeharto dan over Wahid en nu Megawatti. Hoewel men minder democratische rechten had onder Soeharto, verbeterde de sociaaleconomische situatie, en waren er ook vrijwel geen gewelddadige conflicten tussen de verschillende bevolkingsgroepen. Het aantal lezers van kranten is schrikbarend laag (een milieuactivist in Sulawesi verwachtte minder dan 0,01 %), en zowel de publieke als commerciële TV-stations worden beheerst door bedrijven die hun reclameboodschap kwijt willen. Voor onafhankelijke informatieve programma's is vrij weinig ruimte volgens hem.

Maleisië heeft eind oktober afscheid genomen van de charismatische en controversiële president Mahathir, die sinds 1981 aan de macht was. Ik mocht deze man in een aantal opzichten wel. Hij ging in 1997 recht in tegen de adviezen van IMF en Wereldbank en legde de instroom van flitskapitaal aan banden, en stelde een vaste wisselkoers van de ringit ten opzichte van de dollar in. Dit bleek wonderwel te werken, zodat genoemde instellingen op hun kritiek moesten terugkeren dit jaar. Ook stelde hij in zijn afscheidsrede voor de VN, deze organisatie veel democratischer te maken, en o.a. het vetorecht van de permanente leden af te schaffen. De overwinnaars van de tweede wereldoorlog kunnen hiermee namelijk nog steeds het internationale beleid beheersen, hoewel er nu totaal andere verhoudingen heersen in de wereld (hoewel ook weer niet zo verschillend als b.v. op grond van bevolkingsaantallen gewenst zou zijn). Ook heeft hij grote betekenis gehad voor de integratie van de drie grote bevolkingsgroepen (de Malays, de Chinezen en de Indiërs), door positieve discriminatie toe te passen voor de armere Malays. De economie heeft zich de laatste decennia kunnen ontwikkelen van een exporteur van primaire producten, tot een belangrijke speler in de wereldeconomie in de industriële en dienstensector. Alles met het oog op 2020, wanneer Maleisië volgens plan een ontwikkeld land moet zijn.

Wat minpunten waren zijn omgang met de ex-vicepresident Anwar die zeer populair was onder de bevolking. Deze man stond veel minder kritisch ten opzichte van het westen (en zijn neoliberale politiek), maar natuurlijk geen reden om hem (zeer waarschijnlijk) vals te beschuldigen van homofilie (een verboden 'activiteit' en corruptie, en hem voor 9 jaar op te sluiten).

Ook had Mahathir, in zijn vurige wens om mee te tellen in de wereldorde, een voorliefde voor enorme projecten in infrastructuur, waterdammen, de bouw van zo hoog mogelijke torens, en andere overheidsgebouwen. Het blijkt dat projectontwikkelaars in zijn vriendenkring een groot deel van het werk mochten uitvoeren, o.a. een zeer omstreden waterdam in Sarawak waarvoor veel natuur verloren gingen en inheemse bevolkingsgroepen van hun land verjaagd werden.

Tenslotte wordt nog steeds een groot deel van de exportinkomsten verdiend met de verkoop van primaire producten als (onverwerkte) palmolie, rubber, sago, olie en gas, en hardhout. De boskap in met name Sarawak en Sabah op Borneo, gaat onverminderd door, hoewel men tot de meer ontwikkelde landen is gaan behoren, die volgens de 'theorieën' meer oog voor natuur en milieu zouden moeten hebben. Ook de grote toeristenstroom die op de 'eco-treasures' (eco-schatten waarmee volop geadverteerd wordt in toeristische folders) afkomen, zou de overheid op andere gedachten moeten brengen. Het lijkt er echter op dat de huidige nationale parken het enige zullen zijn, waar de toeristen van kunnen genieten de komende jaren, terwijl men tussen oneindig lijkende palmolie-plantages rijdt, of vaart over rivieren tussen de boten die hardhout naar de klaarliggende zeevaarders vervoeren voor de Aziatische en westerse markten. Een alternatief voor dit uitzicht, is om te vliegen, wat onwaarschijnlijk goedkoop is geworden door de komst van Air Asia, zij adverteren met de leus 'now everybody can fly'.

De nieuwe president Abdullah Badawi, lijkt het op een aantal punten beter te gaan doen. Ook om de steun te verwerven van de armere plattelandsbevolking (vooral Malays, in tegenstelling tot de rijkere stedelijke bevolking waar de meeste Chinezen en Indiërs wonen), die dreigen over te lopen naar fundamentalistische islamitische partij PAS, wil hij meer gaan investeren in landbouw en het klein- en middenbedrijf. Hij heeft de uitvoer van een groot spoorwegproject al uitgesteld, evenals de beursgang van een palmoliebedrijf. Hopelijk blijft hij net zo kritisch als zijn voorganger over het westerse neoliberale beleid en de dominantie van de VS hierbinnen. Ook in Maleisië zijn in 2004 verkiezingen, waarbij het zal gaan tussen de UMNO van Badawi en de PAS, die steeds belangrijker wordt en het beleid in twee provincies (staten) al bepaalt. Hier heeft men op een aantal gebieden, tegen de grondwet in, islamitische wetgeving ingevoerd.

Hoogtepunten West-Maleisië

Vanuit Penang, waar mijn vorige verslag eindigde ging ik naar the Cameron Highlands, een gebied waar ook veel Maleisische toeristen komen om de hitte te ontvluchten. Het is een aardig gebied, maar als je weinig tijd hebt kun je het wel overslaan. Kenmerkend zijn de theeplantages en groente- en fruitproductie, waaronder aardbeien in kassen die duur verkocht worden aan de aanwezige toeristen.

Als wel vaker maakte ik een dagtrek in de heuvels, zonder gids, wat altijd een klein risico oplevert. Toen ik het pad naar een Orang Asli-dorp niet meer kon vinden, besloot ik terug te lopen naar de hoofdweg via de kortst mogelijke weg, die eindigde op een oude vuilstortplaats. Deze bestond uit begroeid afval die vanaf een steile helling naar beneden was gestort. Na lang ploeteren in de ondertussen startende regen, lukt het me om boven te komen, maar dus niet mijn beste ervaring. Het Orang Asli dorp bezocht ik de volgende dag alsnog maar toen over de harde weg. Altijd weer leuk om de kriskras door elkaar gebouwde huizen te zien van de inheemse bevolking. Dit levert namelijk de beste mogelijkheden op voor persoonlijk contact onderling. Veel van hen hebben hun jagers-verzamelaarsbestaan al jaren opgegeven, en werken nu vooral voor de overheid.

In Kuala Lumpur de hoofdstad verbleef ik 10 dagen, onder andere om mij wat op de WTO-onderhandelingen te concentreren, die toen net plaatsvonden. Er is ook veel te zien, waaronder de Petronas-towers de tot voor kort hoogste torens ter wereld, het nationaal museum is zeer de moeite waard o.a. door een grote aandacht voor de verschillende bevolkingsgroepen, verder zijn er vele Engelse koloniale gebouwen te zien. Vooral het oude treinstation en het kantoor van de spoorwegen aan de andere kant van de weg zijn prachtig. Kuala Lumpur, maar ook soms in andere steden, is daarnaast de stad om boeken in te slaan, vooral in de boekwinkel in KLCC (bij de Petronas) is een ongelofelijke variatie aan Engelstalige boeken te vinden voor een redelijke prijs. Dus ik stuurde zo'n 15 kg aan boeken op. Vraag me af wanneer ik ze ga lezen, want er is zoveel te doen bij thuiskomst half april (vandaag geboekt in Bangkok). Een deel kan ik echter gebruiken voor dat boek over Azië waar ik maar over blijf nadenken (welke vorm, welke verhouding tussen foto's, en politieke en/of persoonlijke verhalen), maar het komt er wel aan.

De laatste plaats die ik bezocht was Melaka, een plaats met veel historische gebouwen uit de Portugese -, Nederlandse - en Engelse koloniale tijd. We hebben de stad in de 19e eeuw overgedragen aan de Britten in ruil voor Bengkulu op Sumatra. Het Stadthuys b.v. (1641-1660) is één van de oudste Nederlandse gebouwen in Zuidoost-Azië. Ook Chinatown is mooi, met oude tempels en moskeeën. De islam heeft zich vooral vanaf Melaka over Maleisië en Indonesië kunnen verspreiden, via Indiase handelslieden vanaf de 14e eeuw.

Indonesië

Sumatra

Ik nam eind september de boot van Melaka naar Dumai in Sumatra, en kreeg op de boot mijn visum. Dit jaar was de laatste mogelijkheid voor een gratis twee-maanden visum voor Indonesië. Vanaf 1 januari kost (volgens de plannen) een visum \$30 voor 1 maand, en dit is niet te verlengen, één maatregel die lijkt samen te hangen met 'the war on terrorism'. Veel mensen in gebieden die afhankelijk zijn van het toerisme, zoals Bali hebben tevergeefs geprotesteerd. Na de bomaanslagen in Kuta (Bali) en Jakarta, en de huidige oorlog in Aceh, was het toerisme namelijk al sterk teruggelopen. Voor backpackers is dit vooral op Sumatra te merken door de lage prijzen voor overnachtingen, 1 tot 1,5 Euro per nacht is de prijs.

Van Dumai pakte ik een bus naar Medan, waar behalve een zeer mooie moskee en het museum voor Noord-Sumatra niet veel te zien is. Ik probeerde nog in contact te komen met een Indonesisch lid van de boerenorganisatie Via Campesina die hier zou moeten wonen, maar zowel emailen als bellen leverde geen resultaat op.

De ramp bij Bukit Lawang

Via een korte busrit ging ik naar Bukit Lawang, dat aan de rand van het Gunung Leuser Nationaal Park ligt. De naam zal misschien bekend voorkomen, omdat deze plaats drie weken later van de kaart geveegd werd door vloedgolf in de Bohorok-rivier. Meer dan honderd mensen verdronken, inclusief 5 toeristen, en waarschijnlijk wat orang utans in een revalidatiecentrum waarvoor de meeste toeristen naar deze plaats toekomen. Ik stoorde me al enorm aan de nieuwe projecten in deze plaats. De ene oever van de rivier bestaat vooral uit palmolie-plantages, aan de andere kant is het nationale park. Rond het dorp worden wegen aangelegd door de bossen, en nieuwe hotels gebouwd. Dit alles heeft tot gevolg dat de regen niet meer goed kan worden opgenomen door de bodem, vooral in de moessontijd. De bossen vormen namelijk een soort buffer, die langzaam hun water afgeven aan de plaatselijke omgeving. Een medewerker van de Jungle Inn, klaagde over koffiemelk-water in plaats van

het normale heldere water. De grote vraag is of hij nog leeft, dit geldt ook voor een aantal andere mensen die ik gesproken heb, een bizar idee.

Via een Engelse milieuactiviste (www.orangutans-sos.org), die met me meeding naar de orang utans, hoorde ik dat men nu plannen heeft om het nationale park te doorkruisen met vier nieuwe snelwegen, waarbij duidelijk is dat de oliepalminindustrie een flinke vinger in de pap heeft bij de corrupte overheid. Zij vreest voor het voortbestaan van de laatste orang utans, die zo'n twaalf jaar nodig hebben tot ze zich kunnen voortplanten, en vervolgens zes jaar voor hun baby's zorgen, voor ze opnieuw zwanger kunnen raken.

We hadden trouwens geluk dat we werden toegelaten in het revalidatiecentrum om tijdens voedertijd naar de mooie beesten te komen kijken, omdat het ook toen al volop regende, en de rivier eigenlijk te hoog stond en te ruw was om over te steken met een veel te gammel bootje. We zagen zo'n vier orang utans, die op de melk en het fruit afkomen als aanvulling op het voedsel. Ze moeten dit eigenlijk zelf leren te vinden, nadat ze zijn gered uit de handen van dierenmokkelaars of mensen die ze als huisdier (statussymbool) houden.

Via de website van NRC zag ik een maand later dat de ramp had plaatsgevonden, en dus dat ik een wat gelukkige reisplanning had gemaakt.

De Bataks

Via Medan reisde ik naar Berastagi, wat ook in een heuvelachtig gebied ligt. In Noord-Sumatra wonen de Bataks, onderverdeeld in vijf bevolkingsgroepen, waaronder de Karo in Berastagi. De Bataks zijn overwegend christelijk, en bouwen prachtige huizen met veel houtsnijwerk. De daken zijn in toenemende mate van metaal, wat na verloop van tijd roodbruine verroeste daken oplevert.

Er treden redelijk veel gemengde huwelijken op tussen westerse toeristen en Batak-vrouwen, een groot deel van deze expats blijft ook hier wonen in de relatieve koelte van de hooglanden. Zelf werd ik gastvrij uitgenodigd op een bruiloft tussen een moslim en christelijke Batak, toen ik voorbijliep op weg naar de Sibayak-vulkaan. Ik ben later s'avonds teruggekomen, jammer genoeg wisselt het bruidspaar voortdurend van kleren tijdens hun huwelijksdag dus de traditionele bruidskleren kon ik toen niet meer zien. Alcohol was trouwens ook taboe, vanwege het moslimpubliek. De tocht naar de vulkaan was mooi, met zwavelbronnen op de top. De terugtocht was echter zeer nat, de regentijd was duidelijk begonnen hier. Gelukkig kreeg ik een lift terug toen ik onder aankwam, lokale busjes waren er namelijk niet meer.

Een ander deel van de Bataks leeft rond het Toba-meer, waarnaar ze genoemd zijn. Dit is een grote toeristische trekpleister, maar het was zeer rustig dit jaar. Vanaf toen ging ik mijn geluk wat betreft het weer, een steeds grotere en soms onwaarschijnlijke rol spelen. De dag dat ik besloot om met een brommer rond Samosir-eiland (in het meer) te gaan, was het zonnig tot aan de avond (ik eindigde echter in het donker en onafhoudende regen op een slecht stuk weg van 15 kilometer, hopend dat mijn banden het zouden houden). Ook tijdens een fietstocht rond het Maninjau-meer bij Bukittinggi overheerste te zon, de motregen op weg naar de Borobudur bij Yogyakarta maakte plaats voor de zon. En het leek wel of de regentijd overal waar ik kwam even stopte, of er iets langer over deed voor hij begon dan normaal. De wel aanwezige wolken maakte het uitzicht vaak zelfs mooier, dan bij een stralend blauwe lucht. Hopelijk is dit terug te zien op mijn dia's, het wordt een grote verrassing bij thuiskomst.

Bij Bukittinggi leven de Minangkabou, een moslimvolk die huizen bouwen die op de Toba-Batak-huizen lijken en merkwaardig genoeg ook op de huizen van de Tana Toraja op Sulawesi. Kenmerkend is de scheepsvorm of waterbuffel-vorm, de deskundigen zijn het er nog niet over eens waar ze hun inspiratie vandaan haalden. Een tour langs o.a. een prachtig koningshuis en een waterbuffelgevecht, waarbij volop gewed wordt op welke stier de andere stier het eerste weet weg te jagen en onder veel geschreeuw te achtervolgen, waren het hoogtepunt hier.

Overland door Azië

Via een uitputtende bustocht (incl. ferry) van 40 uur arriveerde ik tenslotte in Jakarta. Op het moment dat ik Jakarta bereikte, had ik mijn tocht over land en zee gemaakt van Veulen naar Jayapura (Papua), hoewel in twee etappes. In 1990 ging ik via Jakarta naar Surabaya, en nam daar de boot van een week naar Papua, nu in 2003 had ik in zo'n 8 maanden nodig voor het traject Veulen, Berlijn, Moskou, Ulan Bator, Beijing, Hong Kong, Hanoi, Saigon, Phnom Penh, Bangkok, Kuala Lumpur naar Jakarta.

Ik ben trouwens nog bezig met zo'n drie andere overland-routes naar en door Azië waarop ik wat 'kleine' stukjes mis; op het traject van Istanbul naar Hong Kong via India, Nepal en China, mis ik de trajecten Lahore naar New Delhi, en Lhasa naar Chengdu.

Op de zijderoute (Istanbul - Beijing via Centraal-Azië) mis ik de stukken tussen Teheran en Khiva (Oezbekistan), en tussen Kashgar en Beijing. Op de hippytrail (Istanbul - Zuidoost Azië) tenslotte, mis ik het stuk tussen Varanasi en Bangkok nog, maar dat is onmogelijk omdat je alleen naar Burma kan vliegen. Uiteindelijk heb ik toch 'gezondigd' in Maleisië om voor de kerst op Ko Pha Ngan te kunnen zijn.

Java

Jakarta blijft voor mij een fascinerende stad, hoewel veel toeristen er weinig van moeten hebben. Het backpackersgebied ligt rond Jalan Jaksa, waar in tegenstelling tot 1990 veel meer bars zijn gebouwd, en wat nu een soort uitgaanscentrum is geworden. Op loopafstand liggen winkelcentra, musea, het nationale monument (de Monas), en de grote staatsmoskee. Via een goedkoop treinritje kun je naar Kota, waar de oude Nederlandse gebouwen van Batavia te vinden zijn, en je naar de haven Sunda Kelapa kan lopen. In 1990 deed ik dat met een Indonesische schone waar ik nog jaren meeschreef, en die ook nog in Venray opdook. De tocht dit jaar was weer zeer de moeite waard, vooral door de kampong vlak voor de haven. De zon was die dag goed te zien in plaats van de normale heilige lucht die Jakarta karakteriseert.

In Jakarta vernam ik ook op welke dag de tweewekelijkse boot van Sulawesi naar Kalimantan zou vertrekken, dus vanaf nu 'moest' ik een vrij strakke planning afwerken. Ik wou namelijk wat meer eilanden dan in 1990 zien, en mijn fotocamera was ook van een betere kwaliteit dan toen, zodat ik wat dia's over wou nemen. De Borobudur was weer even indrukwekkend, maar nu nam ik de tijd voor de beklimming volgens boeddhistisch voorschrift op weg naar 'verlichting' (geloof niet dat ik dit bereikte).

Ik had tussen het dia's knippen nog tijd voor een zeer leuke (politieke) discussie met studenten, die op alle toeristische attracties afkomen om hun Engels te oefenen. Sinds een gesprek in Peshawar (Pakistan) met een islamitische jongen in 1994, noem ik dit het 'Johannes de Doper-gevoel'. Deze jongen werd verboden nog verder met mij te spreken, toen ik hem vertelde hoe 'vrijzinnig' ik met mijn katholieke geloof omging; proberen te leven volgens de principes van Jezus is belangrijker dan kerkbezoek. Sindsdien heb ik gebruik gemaakt van de luxepositie waarin wij als westerlingen verkeren, en ben ik gaan 'hoppen' langs andere religies en het spiritualisme van Redfield. Voor veel Aziaten is dit echter

onmogelijk uit religieuze en sociale overwegingen, als ze nog geaccepteerd willen worden door hun omgeving.

De discussie op de Borobudur ging meer over corruptie, het korte-termijn-denken van (Indonesische en Nederlandse) politici, het niet willen aanpakken van sociale ongelijkheden in de maatschappij, en het gebrek aan een goede oppositie in Indonesië.

Op het toeristentraject ligt verder naar het oosten de Bromo-vulkaan, die je het beste kunt bekijken vanaf het viewpoint. We luisterden niet naar de Indonesiërs die zeiden dat we deze nooit op tijd lopend konden bereiken, en waren net op tijd voor de zonsopkomst. De 95% andere toeristen worden hier gedropt met jeeps en bussen, en worden geacht na een half uur te vertrekken. Ik luisterde weer wel naar een groep Indonesische jongens die de weg naar de vulkaan zeiden te kennen, maar hier ook voor het eerst waren. Dus dat leverde een uur tijdsverlies op, maar was gelukkig net op tijd terug voor mijn bus op weg naar Bali. Het lukte me niet een leuke au-pair (die net als ik in Hong Kong had gewerkt en gewoond) mee te krijgen in Probolinggo, voor een strandvakantie op Bali. Ze hielp haar zus (ook een student) mee om in contact te komen met toeristen, en ik moest een vragenlijst invullen. Ze spelen wel wat vals, want zo leren ze nog geen Engels spreken. Mijn voorstel kwam misschien ook wat te plotseling, ze had een dag extra nodig om haar moeder te spreken, maar mijn bus kon daar niet op wachten.

Bali

Ik arriveerde rond 10 uur s'avonds in Kuta, niet ver van de plaats waar een jaar geleden de bomaanslag had plaatsgevonden, waarbij meer dan 200 jonge mensen (vooral Australiërs en Indonesiërs) de dood hadden gevonden. De herdenking had net een week geleden plaatsgevonden, en men was alweer op de orde van de dag overgegaan; zwemmen, zonnebaden, surfen en vooral uitgaan. De Australiërs vormden volgens mij alweer de meerderheid van de toeristen. Op de plaats waar de Sari-club stond gaapt een groot gat waar nooit meer gebouwd zal worden, aan de overkant is een monument opgericht met alle namen van de slachtoffers, en verder kaarsen, een Australisch vlaggetje, en afscheidsbrieven.

Op Bali maakt ik verder een brommertocht van twee dagen, waar ik later op terugkom in Azië 6. Dit is wel even genoeg, en Manchester United-Everton is zojuist begonnen.

Als ik jullie niet meer 'spreek' nog een prettige Tweede Kerstdag, en alvast een zalig nieuwjaar (zoals we dat in het Veulen zeggen), 'de beste wensen' krijgen jullie wel van iemand anders.

Guus Geurts
Vanuit Ko Pha Ngan
26-12-2003